

Проблеми перекладу літератури технічного спрямування з використанням лексичних трансформацій

Питання перекладу літератури технічного спрямування в першу чергу пов'язане з питанням перекладу загальноприйнятої і вузькоспеціалізованої термінології, що є особливістю лексичної системи науково-технічних текстів. Переклад терміну далеко не завжди є просто заміною слова у мові оригіналу словом у мові перекладу. Перекладати терміни було б легко та просто, якби наукова література мала монополне право на їх використання, або ж якби кожний термін дійсно мав термінологічний еквівалент в будь-якій парі мов.

Значно ускладнюють роботу перекладача терміни-омоніми, значення яких варіюється в залежності від сфери застосування.

Головні труднощі перекладу пов'язані не з перекладом окремих термінів, зафіксованих у термінологічному словнику, а з передачею правильного змісту кожної фрази, якому не завжди відповідає дослівний переклад. Для цього потрібні деякі знання предмета, про який іде мова [1: 54]. Пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття. У практиці науково-технічного перекладу методами досягнення адекватності є використання перекладацьких трансформацій. Серед лексичних трансформацій можна виділити формальні трансформації, до яких належать а) транскодування (транскрипція та транслітерація). Транскрипція/транслітерація застосовується для відтворення у тексті перекладу таких лексичних одиниць:

- назви газет, журналів, видавництв, інформаційних агентств: *Elektropraktiker – Електропрактікер*.
- назви підприємств, фірм: *Daimler - Benz, Даймлер - Бенц*.
- назви суден, космічних апаратів, марок автомобілів, видів озброєння: *Volkswagen – Фольксваген*.
- деякі терміни: *Computer – компютер*.

За відсутності фіксованих відповідників використовуються правила транскрипції та транслітерації: 1. При перекладі українською мовою випадки використання латинського шрифту рідкісні; серед них найменш вживаними зразків військової техніки та інших технічних засобів: *Rakete MX – ракета MX*. 2. У деяких типах текстів зберігається іншомовне написання кодифікованих слів, скорочень і словосполучень: латинські сентенції, *H₂O, C (Celsius)*.

3. Перелік в алфавітному порядку при перекладі здійснюється відповідно до алфавіту мови перекладу: а), б), с) – а), б), в).

б) калькування

Поряд з перекладацькою транскрипцією/транслітерацією для мовних одиниць, які не мають безпосереднього відповідника в мові перекладу, застосовується калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу.

Калькування стало причиною великої кількості запозичень у міжнародній комунікації, коли транскрипція була непринятною. У літературі технічного спрямування калькуванню підлягають терміни: *Aluminiumgus – алюмінієве лиття, Digitaltechnik – цифрова техніка, Universalantrieb – універсальний привід*.

При перекладі мовних одиниць, які можуть виражати різні значення в залежності від контексту, ситуації і підтексту слід використовувати особливі прийоми перекладу. Пошук відповідника починається з вивчення наукової статті та співставлення словникових значень з контекстуальним значенням. У цих випадках найважливішим є не саме слово, а те значення, якого воно набуває у контексті вихідного висловлювання.[2: 34] Отже, перекладач змушений застосовувати ряд модифікацій. До них належать:

а) конкретизація – цей прийом полягає у тому, що перекладач обирає для перекладу оригіналу слово з більш конкретним значенням у мові перекладу: це заміна родового поняття видовим, найменування класу – найменування одного з підкласів: *Stahl – сталеві листи, Holz – дерев'яні бруси*

Різновидом конкретизації можна вважати заміну загального поняття його складовими: *Werkstätige – робітники і службовці*.

Як особливий прояв конкретизації можна розглядати заміну вказівного прислівника або займенника конкретним словом або висловом: *in diesem Jahr – у поточному році*.

б) генералізація – це заміна одиниці вихідної мови з більш вузьким значенням одиницею мови перекладу з більш широким значенням. В процесі перекладу лексичних елементів перекладацькі відповідники можуть утворюватись за рахунок не тільки звуження значення німецьких слів, а й розширення значення. Трансформація генералізації зазвичай використовується при перекладі загальнонародного та загальнонаукового (загально-технічного) шарів лексичного складу науково-публіцистичних і науково-технічних текстів. Оскільки її застосування може призвести до певної втрати точної інформації, використовувати її слід дуже обережно у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника слова, що перекладається може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу.[3: 41] При перекладі з німецької мови українською явище заміни конкретного, родового поняття більш абстрактним, родовим спостерігається набагато рідше ніж конкретизація значення. Отже

генералізація – це заміна видового поняття родовим, найменування підкласу – найменуванням всього класу: *dieser Abriss findet allgemeines Interesse* – ця праця викликає загальний інтерес.

У певній мірі до генералізації можна також віднести заміну слова або словосполучення займенником або вказівним прислівником: *Noch höhere Steigerungsraten von knapp 12 Prozent weist die Produktion von Stromrichtern für elektrische Antriebe. Sie sind in verschiedenen Varianten notwendig...* – про це вищі темпи зростання, а саме близько 12 відсотків свідчить виробництво іонних перетворювачів для електроприводів. **Іонні перетворювачі потрібні...**

в) модуляція або смисловий розвиток – це заміна слова або словосполучення вихідної мови мовою перекладу, значення якої логічно витікає із значення вихідної одиниці. Практично мова йде про заміни в рамках відношень: причина – наслідок, процес – результат, частина – ціле, суб'єкт діяльності – інструмент – продукт діяльності, предмет – його функція – його властивість тощо: *ohne negative Beeinflussung des Fahrgefühls* – без почуття дискомфорту під час руху.

Варто розрізняти вільну або факультативну модуляцію та модуляцію стійку або обов'язкову. Модуляція, яка представляє в позитивній формі те, що вихідна мова представляє у формі негативної, є здебільшого факультативною, хоч тут існують безперечні переваги у кожній мові. При вільній модуляції стійка фіксація відсутня, і процес кожного разу відбувається спочатку. Перетворення вільної модуляції в стійку відбувається завжди, коли вона фіксується в словниках або в граматиках [4: 143].

г) додавання слів, словосполучень: *die Zusammenarbeit in Wissenschaft und Technik* – співпраця в галузі науки і техніки.

Додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі з метою правильної передачі змісту речення, що перекладається та/або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують в культурі мови перекладу.

д) опущення лексичних одиниць: *neue Technik und Verfahren der Erzeugung, Weiterleitung und Verteilung von Energie* – нова технологія виробництва, подачі і розподілу енергії. Слід відмітити, що ця трансформація не є поширеною при перекладі науково-технічних текстів.

е) лексичне згортання, тобто використання замість словосполучення слова без суттєвої зміни значення: *optimal gestalten* – оптимізувати.

При перекладі цілісного тексту варто пам'ятати наступне:

- трансформації можуть бути комплексними, тобто одночасно граматичними, лексичними і семантичними;

- деякі трансформації у зв'язку з їх частотним використанням у практиці різних перекладачів можуть набувати статусу регулярних міжмовних відповідників, тому не завжди можна чітко розмежувати трансформації та закономірні відповідники;

- за перекладачем залишається право певного вибору можливих варіантів в рамках комунікативно-еквівалентного перекладу.

Вибір серед основних прийомів лексичних трансформацій є одним з основних професійних умінь перекладача. Велика роль при цьому відводиться роботі зі словниками, оскільки потрібно зіставити ступінь відмінності їх інформаційного потенціалу.

Перекладачу слід зважати як на лексичні так і на граматичні трансформації, тобто на структурні та лексико-семантичні відмінності між німецькою та українською мовами, які вимагають при перекладі зміни синтаксичної структури речення або лексичних змін. Оскільки лексика тісно пов'язана з граматиною, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються як лексичні так і граматичні трансформації.

Література

1. Кияк Т.Р. та ін. Теорія і практика перекладу. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2006. – 586 с.
2. Борисова Л.И. Лексические проблемы научно-технического перевода. – Диссертация в виде научного доклада. – М.: Наука, 1995. – 45 с.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. – М.: ЭТС, 2002. – 421 с.
4. Львовская Э.Д. Теоретические проблемы перевода. – М.: Высшая школа, 1985. – 232 с.